

Концепцията за време и идентичност на кръга „Стрелец“

Иван Христов

Институт за литература към БАН

За да цитирате тази статия: Христов, Иван. Концепцията за време и идентичност на кръга „Стрелец“// Сб. „Българско и модерно (към изучаването на новата българска литература)“, София 2014 г. стр. 267-276, ISBN 978-954-8712-94-1

Abstract: This paper examines how the concept of time and identity in Bulgarian literary modernism changed during the 1920s. The conditions for as well as the results of this change are also analyzed. In 1920, the concept of time in Bulgarian literary modernism was still cyclical. In his article “Native Art”, the Bulgarian expressionist Geo Milev proclaimed the postulates of the new art. Milev called for a representation of a mythical time and mythical space in art, favoring the past. The paper pays particular attention to the influence of Oswald Spengler’s book “The Decline of the West” (1918) upon the formation of Bulgarian modernists’ concepts of time and identity. Modernists from the Sagittarius Circle, influenced by this book, gave preference to the 19th century, the time of the Bulgarian Revival, exchanging cyclical time for historical time. Being contra-modern, Bulgarian modernism transformed into a modern project in 1925-1927. Concepts about time and space are examined in detail, while the concepts of continuity and tradition, as well as cyclicity and historicity are analyzed within the context of Bulgarian modernists’ writings.

Keywords: Bulgarian Literary Modernism, Concept of Time, National Identity, Modernity, Contra-Modernity, Native Art, Oswald Spengler

Резюме: Тази статия изследва как концепцията за време и идентичност на българския литературен модернизъм се променя през 20-те години на XX век. Анализират се както условията за, така и резултатите от тази промяна. В началото на 1920-те концепцията за време на българския литературен модернизъм е все още циклична. Статията отделя специално внимание на влиянието на книгата на Освалд Шпенглер „Залезът на Запада“ (1918) върху формирането на представите за време и идентичност на модернистите от кръга „Стрелец“. Повлияни от тази книга, те отдават предпочитание на XIX век, времето на Българското възраждане, заменяйки цикличното време на модернизма с историческо. Бидейки контрамодерен, българският модернизъм се трансформира в модерен проект през 1925-1927 г.

Ключови думи: български литературен модернизъм, концепция за време, национална идентичност, модерност, контрамодерност, родно изкуство, кръгът „Стрелец“, Освалд Шпенглер

1. *Кои са кръгът „Стрелец“?*

Както посочва в своите спомени един от идеолозите на кръга “Стрелец” – Кирил Кръстев¹, зад първия идейно целенасочен културен седмичник – вестник “Изток”, е стоял един организиран интелегентски кръг. “Изток” излиза две години – от 15 октомври 1925 до 16 юли 1927 г. в 70 бр. Вестникът се появява след трагичните 1923 и 1925 г., когато в България се води гражданска война. Разцеплението на нацията актуализира остро дебата за националната идентичност, който намира централно място и на страниците на вестниците на кръга „Стрелец”. Основното понятие, с което членовете на кръга си служат е понятието РОДНО, *родно* изкуство, *родна* литература и т. н. Кирил Кръстев акцентира на това, че една от основните идеи в програмата на в. “Изток” е за *национално издигане до европейско ниво, но на органична родна основа*. Стопанин и редактор на вестника е заможният аптекар Теодор Милев, свободен интелегент, живял и учил в Германия, близък приятел на граф Херман фон Кайзерлинк. Съредактор на Милев през първата година на вестника е пребиваващият в България американски пастор и мисионер, доктор по философия и журналист от един от най-реномираните американски вестници “Крисчън сайънс монитор” – Рубим Маркъм. По спомените на Кръстев “Изток” е бил “една малка енциклопедична трибуна”. Той си е поставял за задача да отбелязва пулса на съвременния нему световен и вътрешен живот, без доктринерство, като редовно е застъпвал всички области на културата – обществени идеи и тежнения, литературни материали, въпроси на общественото възпитание, изкуствата, научни въпроси, проблеми на цивилизацията. Европеизацията и универсализацията са преобладаващите теми, поместват се и очерци за видни актуални личности.

Литературният кръг “Стрелец” се сформира в границите на литературния кръг “Изток”. Във в. “Изток” от 1 октомври 1926 г. Константин Гълъбов помества статията “Към младежта”, подписана от името на кръга “Стрелец”. Според Кръстев² за кръстник на кръга се смята заглавието на стихосбирката “Стрелец” (1924) на един от членовете на кръга - Димитър Пантелеев, но аналогията с експресионистското сп. “Везни” (от руското “Весы”) също е спомогнала да се изходи от зодиакалното съзвездие и зодията “Стрелец” (Sagittarius). Седмичникът “Стрелец” излиза в 12 броя, от 6 април до 23 юни 1927 г. Силно влияние върху интелектуалците от „Стрелец” оказва книгата на Освалд Шпенглер „Залезът на Запада”, чиито първи том излиза през 1918 г. Главен организатор

¹ Кръстев, К. Спомени за културния живот между двете световни войни. София : Бълг. писател, 1988, с. 115.

² Пак там, с. 136.

и идеолог на кръга „Стрелец”, популяризатор на творчеството на Шпенглер е д-р Константин Гълъбов.

2. В търсене на физиономичното

В статията „Методи на литературната история”³, публикувана във в. „Изток” през месец ноември 1926 г. Константин Гълъбов излага идеята на немския литературен историк Карл Фослер за съзерцанието, или пътя на *Wesenschau*. Според нея съвременният литературен историк гледа на отделната литературна проява като на явление, „в чиято цялост се мъчи да обхване същественото, физиономичното по един ненаучен път на долавяне”. Гълъбов отбелязва, че според Фослер този нов метод „създава от творението на поета, от личния му живот, от чувствата му един „образ”, едно единство, което почива повече върху съзерцание и видение, отколкото върху историческа основа, и не иска да бъде разбирано, а изживявано като художествено произведение”. И подчертава, че това всъщност е феноменологичният метод, чийто „пръв голям майстор” е Освалд Шпенглер. „Навсякъде в своите бляскави характеристики на античната и западната култура Шпенглер се оглъбява по един ненаучен, а чисто творчески начин в съвкупността от културни прояви – сочи Гълъбов – и успява да долови общото между тях, което е и *физиономичното*, онова, което отличава дадена съвкупност от културни прояви (да речем античната) от друга (да речем западната)”. Така Гълъбов разкрива своя собствен метод за постигане на родното. За него родното е съвкупност от културни прояви и подобно на Шпенглер той се опитва да намери физиономичното – това, което отличава тази съвкупност от други такива. И методът за постигането му е феноменологичният, чрез „оглъбяване в същността на нещата”. Както един художник „чрез оглъбяване в една физиономия успява, без доводи и съображения, да долови физиономичното, характерното само за нея”, така според Гълъбов литературният историк „трябва да долавя физиономичното, характерното в едно отделно произведение, в творчеството на един отделен поет, в едно литературно течение, в творчеството на един отделен народ и пр.”. И доуточнявайки, изтъква, че този метод, или „начин на отношение”, е необходим, защото „физиономичните, характерните белези се крият не в детайлите на явленията, а в тяхната съвкупност, която може да бъде обхваната само синтетично, сиреч феноменологично”. По този начин Гълъбов стига до идеята за постигане на родното чрез *синтез на противоположни начала*.

³ Гълъбов, К. Методи на литературната история. // *Изток*, № 43, 07 ноем. 1926, с. 2.

3. Кръгът „Стрелец” и Освалд Шпенглер

Когато се опитваме да определим какво точно влага Константин Гълъбов в понятието *родно*, е невъзможно да стигнем до съществени заключения, без да имаме предвид неговите възгледи, последователно излагани във вестниците „Изток” и „Стрелец”. Първият текст, който той публикува във в. „Изток”, е „Упадък на западния свят според Шпенглер”⁴. В тази статия Гълъбов конструира различните подстъпи, през които ще разбира понятието *родно*. Щом западната култура се намира в упадък, необходима е друга култура, която ще я замести. Нейни създатели ще бъдат главно русите, но на България и Сърбия е писано „да бъдат в бъдеще нещо повече от сюнгерите за всмукване на чужди културни ценности – да бъдат, наред с русите, творци на собствена славянска култура, която ще замести западната”. Но какво означава за Гълъбов България, Сърбия и Русия да бъдат „творци на собствена славянска култура”?

Тук ще си позволя едно отклонение, като актуализирам някои от възгледите на Шпенглер с оглед на тяхното влияние върху Гълъбов. Освен че възобновява остро дебата за националната идентичност, Първата световна война поставя въпроса за разликата между култура и цивилизация. В книгата си „Родно и дясно” Иван Еленков⁵ говори за популярното мнение, че XIX в. свършва през 1914 г. Със своята абсурдност войната поставя под въпрос разума като основание на просвещенския проект на XIX в. Разумността на света стига до собственото си отрицание. Ето защо разумът е един от основните обекти за атакуване в художествените концепции след войната. Опитът да се обясни кризата в европейския свят води до появата на разграничение между култура и цивилизация, като войната се разбира като продукт на цивилизацията именно поради отсъствието на хуманност в нея.

В своята книга „Залезът на Запада” Шпенглер въвежда няколко конкретни противопоставяния, които са важни и за концепцията на кръга „Стрелец”. На първо място това са *култура и цивилизация, метрополия и провинция, Изток и Запад*. Според Шпенглер цивилизацията е крайна форма на всяка култура, като историческа тенденция тя „се състои в постепенното **разграждане** на станалите неорганични, мъртви форми”⁶ (Тук и нататък в цитатите – подч.а., О. Ш.). Цивилизациите за него са „най-

⁴ Гълъбов, К. Упадък на западния свят според Шпенглер. // *Изток*, № 2, 22 окт. 1925, с. 3.

⁵ Еленков, Ив. Родно и дясно. София: Лик, 1998, с. 32.

⁶ Шпенглер, О. Залезът на Запада. Т. 2. София : Лик, 1995, с. 59.

крайните и най-изкуствени състояния, на които е способен развитият вид човечество”⁷.

Ако цивилизацията е изкуствено, механично състояние, то културата е състояние на естественост, на органичност. Шпенглер смята, че Западът е достигнал етапа на чистата цивилизация. В предговора към първото издание на „Залезът” той определя Световната война като историческо събитие, свидетелстващо за началото на упадък. Войната, експанзията, разширяването са симптоми за появата на империализъм, а империализмът е чиста цивилизация. В това русло тече според него безвъзвратно съдбата на Запада. Шпенглер прави рязко разграничение между култура и цивилизация. За него едни от основните признаци за наличието на култура са религиозността и романтиката. Наличието на чисто екстензивна дейност, без висока художествена и метафизическа продукция – нерелигиозната епоха, която напълно съвпада с понятието за космополитизъм, е време на упадък⁸.

В „Залезът на Запада” Шпенглер разграничава цивилизационното и културно противопоставяне между Петербург и Москва, което има важно значение за руския дух. Той скицира значението на Достоевски за бъдещето на човешката култура и чрез него разкрива идеята за възраждането на славянската култура. И тук Шпенглер гради своята концепция чрез въведените вече опозиции. На края на западната цивилизация той противопоставя началото на руската култура, на европейския град Петербург противопоставя селото Москва. На Толстой – градския писател – космополита, той противопоставя Достоевски – селянина – провинциала. **„Толстой е бившата, Достоевски – идващата Русия”**⁹ – заявява той. Според него в Русия заедно с европейската култура била внесена и европейската цивилизация. Примитивният царизъм на Москва в Петербург „бил маскиран в династичната форма на Западна Европа”¹⁰. Немският философ обръща внимание на това, че западният историзъм бил внедрен в една аисторична народност, на която поколения наред било съдено да живее без история.

Нека сега се спрем на разликите между човека на отмиращата цивилизация – Толстой, и човекът на раждащата се култура – Достоевски, които самият Шпенглер уточнява. Според него могъщата омраза на Толстой е „насочена срещу Европа, от която сам не може да се освободи. Той я мрази в себе си, той ненавижда себе си. И така става

⁷ Пак там, с. 58.

⁸ Шпенглер, О. Залезът на Запада. Т. 1. София : Лик, 1995, с. 59.

⁹ Пак там, с. 251.

¹⁰ Пак там, с. 248.

баща на болшеvizма”¹¹. Западна Европа според Шпенглер е източникът на цивилизацията, на късната форма на упадък. Толстой е представител на края, той е разсъдъчен, просветен и със социална нагласа. Той е представител на западното Просвещение. Неговата гледна точка към света приема късната, градска и западна форма на проблем. Според Шпенглер¹² Толстой е събитие в пределите на една цивилизация. Той се явява продължител на делото на Петър Велики и предшественик на болшеvizма. Омразата му към собствеността е националикономическа, омразата му към обществото е социалноетична. Ненавистта му към държавата е политическа теория. Всички тези характеристики на разсъдъчния писател са довели до неговото могъщо влияние върху същата тази западна Европа, от която той произлиза. Според Шпенглер Толстой е някак сроден с Маркс, Ибсен и Зола. Неговите творби не са евангелия, не са изпълнени с метафизическо очакване, нямат религиозна основа, т.е. не можем да ги отнесем към една космическа традиция. Те са късна, духовна литература. От Толстой, същинския приемник на Петър I, според Шпенглер започва болшеvizмът, който не е противоположност, а последно следствие на петринизма, крайно низвергване на метафизичното от социалното и тъкмо затова само нова форма на псевдоморфозата.

Християнството на Толстой не е религия, а социално учение. „Той говорел за Христос, а имал наум Маркс” – заявява Шпенглер¹³.

Такава социална омраза е непозната на Достоевски по простата причина, че неговото творчество има религиозна основа. Достоевски е обгърнал всичко същностно с една страстна любов. За него петринизмът и революцията нямат действителност. Той плъзга поглед над тях като от безкрайна далечина, защото те принадлежат на миналото на умиращата цивилизация. Душата на Достоевски според Шпенглер¹⁴ е апокалиптична, страстна, отчаяна, но уверена в своето бъдеще. Той принадлежи към апостолите на ранното християнство. Достоевски вижда отвъд всичко социално. Нещата от действителността му се струват незначителни, защото никоя истинска религия не обръща внимание на света на фактите. Достоевски като един истински прарусин, като един човек на времето отпреди идването на цивилизацията изобщо не забелязва действителността, защото той живее в един метафизичен свят. „Какво общо имат терзанията на душата с комунизма?” – пита Шпенглер¹⁵. Всяка религия,

¹¹ Пак там, с. 25.

¹² Пак там, с. 252.

¹³ Пак там, с. 252–253.

¹⁴ Пак там, с. 251.

¹⁵ Пак там, с. 252–253.

достигнала до социалните проблеми, престава да бъде религия и се превръща в наука. Дълбоката религиозност на Достоевски е показателна, че той живее в очакване на непосредствено предстоящото културно творение. Ето защо немският философ стига до извода, че Достоевски е светец, обвързан изцяло с един метафизичен свят, а Толстой е само революционер, целящ промяна на действителността. Началото на културата и краят на цивилизацията се сблъскват в двама писатели – съвременници. „На християнството на Достоевски принадлежи следващото хилядолетие” – заключава Шпенглер¹⁶. Вероятно тази прогноза е привлякла и българските интелектуалци от 20-те години.

В бр. 58 на в. „Изток” Константин Гълъбов публикува статията „Една мисъл на Пенчо Славейков”¹⁷ – бащата на българския модернизъм, в която ясно личи приемствеността между двамата патрони. Гълъбов се явява приемник на Славейков по отношение на неговото разбиране за положителното руско влияние в българската култура. Можем да мислим тази статия отново в посока на Шпенглеровата идея за възхода на славянската култура. Гълъбов откроява положителното според Пенчо Славейков в руското влияние върху нашата култура – „диренето на човека и в звяра”. „Това е едно дълбоко проникване в характерното за руската литература и част от западната, то е едновременно указател за влиянията, на които трябва да се подхвърляме при общуването ни с руските и западните писатели” – пише Гълъбов. От „голямата литература на запада” според него българският писател може да научи „художествени похвати по-изтънчени от руските”, тя може „да го приобщи с идеи по-богати”, но „не може да го сроди в такава степен с духа на човечността, както руската”. „Западната литература, взета изобщо, е по-голям учител, но руската – по-голям възпитател” – заявява той.

В статията Гълъбов отбелязва, че според Фридрих Меркер и Юлиус Майер-Грефе писателят на Запад е изгубил онази близост до народа, която е имал в Древна Гърция и има в Русия. Писателят е престанал да бъде изразител на болките на народа и негов възпитател. Писателят се отчуждава от народа, когато изкуството му става „развлечение, естетична забава, но не и насъщна нужда, жизнена необходимост”. И тук Гълъбов, насочвайки се към традициите на реализма, възлага духовновъзпитателни задачи на писателя: „За руската душа един Достоевски беше лекар, Толстой – проповедник. Българската душа се нуждае от лекари и проповедници, а такива

¹⁶ Пак там, с. 252–253.

¹⁷ Гълъбов, К. Една мисъл на Пенчо Славейков. // *Изток*, № 58, 26 фев. 1927, с. 2.

писателите могат да станат, когато обикнат своя народ и му служат вярно, като му откриват човека дори и в звяра.”

Силно повлиян от Шпенглер, в рецензия за книгата на Майер Грефе „Сфинксът на руската земя”¹⁸ Гълъбов предрича, че русите ще имат основна роля във възхода на славянската култура. В отзива си за тази книга, посветена на Достоевски, Гълъбов обръща внимание на няколко черти на творчеството на големия руски писател. Първо, че неговият психологизъм „не преследва художествени цели”, „не доставя художествена наслада”, той „иска да лекува”. Всички по-големи произведения на Достоевски са интерпретирани като поучение. Неговите идеи се вземат от морални поводи до висотите на художественото, а не обратното. Гълъбов уточнява, че в основата на литературата на руския писател стои моралът, но той не е мъртъв етичен кодекс, а „живот, лечение”. Точно този „живот, лечение” според него е типичното руско начало, „началото на един велик народ, за когото абстрактното слово не е нищо, а всичко – въздействието, началото на един велик народ, живящ в повишена общност между индивид и индивид – началото на един велик народ, одарен с особени асоциативни органи на душата...” Ако следваме неговата логика, мисията на българската, респективно на славянската култура е да излекува болната западна култура чрез етиката, която носи в себе си. Чрез влога на тази ценност в западната култура славянската ще даде своя принос в културата на човечеството. Според културноисторическата концепция на критика е необходимо „изравняване” между Толстой и Достоевски на основата на родната култура. Бихме могли да наречем това едно по-богато развиване на тенденциите, заложили в българската култура.

Така въз основата на прогнозата на Шпенглер за „Залеза на Запада” интелектуалците от кръга „Стрелец чертаят два пътя за българската култура. Първият от тях ориентиран към миналото – за Ново българско Възраждане, за връщане към българския XIX в. и времето на Просвещението, а вторият към бъдещето – за Нова Европеизация.

4. Към Ново българско Възраждане

Ако модернистите от предходния етап отричат напълно рационализма, то Гълъбов осъществява връщане към рационалистичната концепция или по-точно, към Просвещението на XIX в. Тъкмо по пътя на разсъдъка според него родното ще се

¹⁸ Гълъбов, К. Сфинксът на руската земя. // *Изток*, № 56, 12 фев. 1927, с. 2.

доближи до западното. И тук се откроява начинът, по който Гълъбов тълкува и се влияе от Освалд Шпенглер¹⁹. Той смята, че човекът на Изтока (българинът) трябва да заимства разсъдъчността на западния човек, онази разсъдъчност, която е спомогнала западната култура да достигне до своя зрял етап. Но източният човек трябва да се пази от крайни форми на разсъдъчност, не бива да позволява да бъде обхванат от заразата на цивилизацията, която според Шпенглер се разпространява точно като болест и убива плодовете на културата. Разсъдъчният човек събужда активния човек – „този активен човек се проявява по бреговете на Босфора, с придобиването на църковна независимост, по чукарите и сипеите на Балкана, с извоюването на политическа независимост”. Още в началото на своите публикации във в. „Изток” Гълъбов конструира един мит, който ще бъде негов опорен модел при по-нататъшното разгръщане на идеята за родното. Това е митът „Българско Възраждане”. Като се има предвид времето на двадесетте години, когато в резултат на Първата световна война и събитията от юни и септември 1923 г. в българската култура настъпва остра криза на чувството за национална идентичност, то възвръщането към мита за „Българското Възраждане”, към времето, когато се е формирала тази идентичност, е разбираемо. Но това е и едно възвръщане – питане, възвръщане на качествено нов етап.

Осмисляне на актуалната роля на Възраждането предлага и статията на Кирил Кръстев „Възможностите за една българска култура”²⁰. Според стрелеца духовната култура е съпътствана от материално благосъстояние и технически разцвет. Прави впечатление, че за разлика от Шпенглер той не разграничава понятията култура и цивилизация. „Една истинска европейска цивилизация е синоним на съвкупност от условия, които биха осигурили максимум свобода за развитие на духовните сили” – заявява Кръстев. За него достигането на Западна Европа е само въпрос на време и импулс. Българите са едни от последните, които ще достигнат до тази цивилизация в нейния завършен цикъл, но по-важно е да се зададе въпросът – *какви са най-значимите ценности на този еволюционен етап*. Стрелецът заключава, че постигнатото развитие е само разкошно наторена нива, която чака своето оплождане „с един върховен смисъл”. Тази „нива” е „наторена” от фаустовския дух²¹, но крайната цел на еволюционния цикъл е достигането до една синтетична култура и неин творец ще бъде Народът.

¹⁹Тук и нататък цит. по: Гълъбов, К. Човекът на кавала. Човекът на Рибния буквар. Човекът на Балкана // *Изток*, № 15, 23 ян. 1926, с. 3.

²⁰ Кръстев, К. Възможностите за една българска култура. // *Стрелец*, № 7, 18 май 1927, с. 2.

²¹ Според Шпенглер това е духът на западноевропейския човек, който се характеризира с неутолим стремеж към познание на истината, на абсолютно валидното, на пределните неща.

Новото Възраждане според него ще дойде „само със съзнание и всеобща жажда за културен подвиг”. Той определя Изтока като стара култура, а Запада като нова, но българската земя е мястото, където се кръстосват тези култури, тя е техен естествен мост. Така Кръстев очертава една зона, върху която разгръща своята идея. Според него българите са „най-младото славянско племе”. Налице е разбиране, което акцентира на славянския произход на българите. То изключва другите елементи в българската идентичност, като я вписва в граничната поставеност на славянските народи. Така българите могат да станат част от предречения „общославянски възход”, който съвпада с бленуваното „Ново Българско Възраждане”.

Макар и по-широка от концепцията на национализма, тази концепция също има локален характер. Тя се опира на географската разположеност на славяните между Европа и Азия. В концепцията за идентичност на модернистите от предходния етап локалните елементи имат място само като подсъзнателни. Българите не само са най-младото славянско племе, но тяхната психика е „още девствена по отношение решителното влияние на Изтока или Запада”. Така в тази историческа представа за новата идентичност, или за изход от кризата, до която стига аисторичното съзнание на модернистите, идентичността се явява гарантирана в миналото (Възраждането), но в същото време и в бъдещето. Тя е древна и стара, но заедно с това модерна и нова; едновременно зряла и девствена. „Сиянието на една нова синтетична и човечна култура трябва да озари душите на всички ония българи, които жадуват да видят настъпването на една истинска българска културна пролет...” – заявява Кръстев, а постигането на тази синтетична култура кръгът „Стрелец” приема за своя задача. Рационалистката и по-скоро просвещенска насока на формулираната цел е отново потвърдена чрез фигурата на д-р Петър Берон, авторът на първия светски учебник, който в дрезгавината между Средновековието и Възраждането със своя „Рибен буквар” поставя началото на светската наука, а съответно и на една светска идеология.

5. Символистите Яворов – Лилив

Интересен аспект от дейността на кръга „Стрелец” представлява тяхната критика към предходния етап на модернизма, а именно символизма. Критиката, която правят на символизма също е от позицията на концепцията на Шпенглер. Първият български символист – Пеьо Яворов за тях е началото, Достоевски на направлението. Последният – Николай Лилив – неговият завършен етап. Детронирането на символизма напълно съвпада с концепцията на стрелците за проповядването на

поетика, която се намира по-близо до рационализма, историчността; поетика, която е близка до действителността и колективитета. Тази културна политика съвпада с голямата идея за едно ново Възраждане като част от възхода на славянската култура, който предвижда Шпенглер.

6. Към съзнателно европеизиране

Както вече споменахме, втория път за българската култура, който „Стрелец” предлагат е ориентиран към бъдещето – за Нова Европеизация. В статията си „Към младежта”²² от 1-ви октомври 1926 г. Константин Гълъбов обявява, че занапред вестник „Изток” ще бъде орган на литературния кръг „Стрелец”. В нея авторът обръща внимание, че чуждите влияния не са несъвместими със създаването на родно изкуство: „Ние сме за една родна литература, приобщена с ценностите на Запада, изникнала под западно влияние. Подвиг е да помириш родното с чуждото – източното с западното.” Така той поставя като основна цел на кръга „Стрелец” помиряването между тези две начала – източното и западното, и това е по същество *първият глобалистки проект* в българската култура. Според него „българинът трябва да се европеизира, без да изгуби ценното, което той крие в себе си като народна единица, със свой особен облик”. Гълъбов констатира, че това е особено тежка задача, защото българите „не са звено от веригата, която образуват европейските народи, свързани от една обща култура – западната култура, Фаустовската култура”. Но той отправя своите призови към младежта и на нея възлага надежди да изравни тези две основни начала.

В статията „Нашите културни задачи” той изразява виждането, че чрез доброволното и активно-съзнателно европеизиране, дори по-скоро самоевропеизиране, може да се формулира критерият *„за ценното и физиономичното в нашия живот* (к.а., К. Г.), в нашите културни прояви, заслужаващо да бъде запазено от похищението на западното”²³. Гълъбов признава, че хората от „Стрелец” нямат още този критерий, но ще ратуват за неговото постепенно изработване, като въввлекат мислещата младеж в сферата на културноисторическите въпроси. А уясняването на тези въпроси ще хвърли светлина и върху литературата. Тук прозира засилението в края на 20-те години интерес към историзма, който през 30-те години води до целенасочена държавна културна политика.

²² Гълъбов, К. Към младежта. // *Изток*, № 38, 01 окт. 1926, с. 1.

²³ Гълъбов, К. Нашите културни задачи. // *Изток*, № 44, 14 ноем. 1926, с. 1.

Заклучение

Вече обърнахме внимание, че в статията „Възможностите за една българска култура“²⁴ Кирил Кръстев също предлага да се стигне до родното по синтетичен път. Той определя Изтока като стара култура, а Запада като нова, а българската земя е мястото, където се кръстосват тези култури, тя е техен естествен мост. Синтезът, който трябва да се осъществи е между „широката мистика и полет на славянската душа“ и един „трезв и здрав (западен – б.м., И. Х.) критицизъм“. Кръстев предупреждава, че „везните“ не бива да се накланят нито в едната, нито в другата посока, за да се постигне истински синтез. И още – необходимо е да бъдат преценени точните *параметри на родното*.

Така тук се очертават две задачи на кръга, които взаимно се допълват. На първо място, това е достигане до идеята, каква трябва да бъде родната култура, по един феноменологичен път, чрез изравняване по синтетичен път на противоположните начала *Запад – Изток, бъдеще – минало, град – село, рефлексивност – чувство*. На второ място – да се формулира критерий за *ценното и физиономичното в българската култура, заслужаващо да бъде запазено от похищението на западното*. Българската култура постига ново спасение, ново разрешение на кризата на идентичността на интелектуалците, което изисква възвръщане към предишни вявания. За разлика от предишния етап на модернизма, който изпитва необходимост да се върне към предмодерната, към космическата традиция, то кръгът „Стрелец“ вижда спасение в едно връщане към епохата на Възраждането, на Просвещението. Като се опитва да неутрализира съществуващите противоречия между настоящето и миналото, между настоящето и бъдещето, кръгът „Стрелец“ стига до разрешение на кризата чрез връщане към аспекти на модерността. Според неговата концепция е необходимо от Запад да бъдат внесени *рационализъм, социалност, наука и историзъм*, които да обогатят все още ирационалната, асоциалната, религиозна и аисторична българска култура. Тъкмо в синтеза на тези две начала се състои предназначението на писателя за стрелците. Ако се изразим метафорично, според тяхната концепция писателят трябва да бъде едновременно модерен като Толстой и модернистки като Достоевски, намиращ се на границата между физиката на Просвещението и метафизиката на модернизма. Както посочва в своите спомени Кирил Кръстев²⁵, вестник „Стрелец“ спира да излиза през 1927 г. по същите причини, по които изискаността и новаторското мислене на

²⁴ Кръстев, К. Възможностите за една българска култура. // *Стрелец*, № 7, 18 май 1927, с. 2.

²⁵ Кръстев, К. Цит. съч., с. 137.

експресионистското списание “Везни” не са намерили широк читателски прием сред българската публика.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

- Гълъбов, К. Една мисъл на Пенчо Славейков. // *Изток*, № 58, 26 фев. 1927, с. 2.
Гълъбов, К. Към младежта. // *Изток*, № 38, 01 окт. 1926, с. 1.
Гълъбов, К. Методи на литературната история. // *Изток*, № 43, 07 ноем. 1926, с. 2.
Гълъбов, К. Нашите културни задачи. // *Изток*, № 44, 14 ноем. 1926, с. 1.
Гълъбов, К. Сфинксът на руската земя. // *Изток*, № 56, 12 фев. 1927, с. 2.
Гълъбов, К. Упадъка на западния свят според Шпенглер. // *Изток*, № 2, 22 окт. 1925, с. 3.
Гълъбов, К. Човекът на кавала. Човекът на Рибния буквар. Човекът на Балкана // *Изток*, № 15, 23 ян. 1926, с. 3.
Еленков, Ив. Родно и дясно. София: Лик, 1998
Кръстев, К. Възможностите за една българска култура. // *Стрелец*, № 7, 18 май 1927, с. 2.
Кръстев, К. Спомени за културния живот между двете световни войни. София : Бълг. писател, 1988, с. 115.
Шпенглер, О. Залезът на Запада. Т. 1. София : Лик, 1995
Шпенглер, О. Залезът на Запада. Т. 2. София : Лик, 1995